

21.09.2023

Група № 36

Урок № 10

Тема уроку: «Автобіографічна основа, сповідальність кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна». Історія написання кіноповісті.»

Мета уроку: уміння аналізувати зміст «Зачарованої Десни», художньо-стильові особливості твору; оперувати поняттями «кіноповість»; вказувати на риси автобіографічності в кіноповісті; пояснювати особливості композиції, роль пейзажу; навички пізнавальної діяльності, критичне мислення та вміння оцінювати культурно-мистецькі явища; вміння працювати в колективі, навички спілкування та толерантне ставлення до думок інших.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте ст. 172-178 у базовому підручнику: Українська література (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.

2. Законспекуйте матеріал до уроку (ОСНОВНЕ)

Аналіз «Зачарована Десна» О. Довженко

Рід літератури «Зачарована Десна»: епос.

Жанр «Зачарована Десна»: кіноповість («автобіографічне кінооповідання»).

Тема «Зачарована Десна»: спогади письменника про своє дитинство, про кровний зв'язок з народом і рідною землею

Ідея «Зачарована Десна»: з'ясування основних факторів формування людської особистості, духовного джерела справжнього таланту, ролі праці в житті людини, оспівування краси природи, рідного краю, людей праці. Герої «Зачарована Десна»: малий Сашко (у новелах) і Олександр Довженко (в авторських відступах); мати Одарка Єрмолаївна, батько Петро Семенович, дід Семен, прабаба Марусина. Особливість повісті в тому, що в ній оповідачем є сам автор, який виступає у двох іпостасях: як автор — зрілий митець Олександр Довженко — і як герой твору — маленький Сашко. Сюжету як такого немає. Натомість є певна двоплановість: основна сюжетна лінія — це новели про дитинство Сашка (його враження, захоплення

довкіллям); другий план — ліричні відступи зрілого майстра (філософське осмислення художньої творчості, краси людської праці, природи, людини). Отож розповідь має двоплановий характер: перший план — це своєрідне поетичне відтворення світу у свідомості дитини; другий — філософські роздуми зрілої людини-митця про сенс людського буття, роль дитинства у формуванні особистості. Композиційно-стильові особливості «Зачарована Десна»: Особливістю кіноповісті «Зачарована Десна» можна вважати відсутність чіткого сюжету, однак це не перешкоджає читати твір з неослабною увагою. Для втілення художнього задуму автор звертався до випробуваних часом джерел — фольклору і класичної літератури. Письменник запозичує з фольклору принцип «нанизування мотивів, використання ліричних і публіцистичних відступів, традиційних зачинів і закінчень, обрамлення, поетичної антитези і зіставлення, ретардацій» (*ретардація* — штучне уповільнення дії з метою звернути увагу читача на дану подію, епізод, думку).

Композиція кіноповісті «Зачарована Десна» являє собою органічне поєднання ліричних і філософських роздумів літнього Довженка з романтичним, чистим поглядом малого Сашка.

У творі можна виділити окремі новели («Город», «Хата», «Смерть братів», «Смерть баби», «Повінь», «Сінокіс», «Коні», «До школи»), ліричні й публіцистичні відступи. Але твір є цілісним: це суцільний потік думок, спогадів, що напливають одні на одні, та зображення умов, у яких формувалася світогляд майбутнього митця (побут, оточення).

Особливості композиції «Зачарованої Десни» зумовлені ще й жанром твору — кіноповість. Звідси й фрагментарність, швидка зміна «кадрів», планів, яка не впливає на цілісне сприйняття ліричної, сповненої тонкого гумору авторської сповіді. Сам О. Довженко як кіносценарист уважав, що сценарій (а кіноповість «Зачарована Десна» є одночасно сценарієм до однойменного фільму) треба писати двома руками: в одній тримати маленький тонкий пензлик для виписування дрібних деталей, а в другій — великий пензель створення описів стокілометрових обширів, пристрастей, масових сцен. Для стилю «Зачарованої Десни», на думку багатьох критиків, характерне поєднання лірико-романтичного оповідального тону, публіцистичного пафосу, побутово-ліричної оповіді, іронічно-сатиричних моментів.

Проблематика «Зачарована Десна»: — сенсу людського буття; — гармонії людини і природи; — формування особистості; — освіти; — любові до рідної землі; — поваги до батьків; любові до людей. «Зачарована Десна» —

автобіографічний твір, спогади письменника про дитинство, перші кроки пізнання життя, про «перші радощі, і вболівання, і чари перших захоплень дитячих...», про діда Семена і прадіда Тараса, прабабу, матір і батька, коваля діда Захарка, дядька Самійла — неперевершеного косаря. Спогади ці час од часу переростають в авторські роздуми — про «тяжкі кайдани неписьменності й несвободи», інші лиха та страждання людей праці й разом з тим — багатство їхніх душ, внутрішню культуру думок і почуттів, їхній смак, їхню вроджену готовність до «найвищого і тонкого». У кіноповісті О. Довженко поетично формулює творче кредо митця: «Митці покликані народом для того, щоб показувати світові насамперед, що життя прекрасне... Бачити зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах». «Зачарована Десна» є лебединою піснею автора.

3. Історія написання кіноповісті «Зачарована Десна»

Над кіноповістю «Зачарована Десна» О. Довженко почав працювати, як свідчать записи в чорнових матеріалах, 5 квітня 1942 р. У листі до матері та сестри від 9 листопада 1946 р. письменник сповістить: «Пишу одну повість про діда і батька, матір і про все, одне слово, сосницьке життя, що коли я був маленьким, мамо, у Вас щасливим, коли дід ще казав мені: «Цить, Сашко, не плач, поїдем на сінокіс, да накосимо сіна, да наберемо ягід, да наловимо риби, да наваримо каші». Про всяке таке-от старовиння, що щезло вже, минуло давно і ніколи не вернеться, як не вертаються літа ще хочу написати. Чомусь я часто, коли не щодня, згадую про вас, моя рідна старенька мамо. Очевидно тому, що й сам уже сивий, і день мій вечоріє вже, і хоч не гнеться ще спина, і ходжу ще рівно, я, як дід Семен, зглядуватись став назад, почав визирати в холодне (чужее) вікно: а чи не пливуть до мене в гості молоді літа весняною водою на дубах? Ні, не пливуть». У щоденнику 7 грудня 1945 р. з'являється запис про бажання створити таку картину — книжку, яка б «принесла людям успіху, відпочинок, добру пораду і розуміння жити». 30 березня 1948 р. письменник уже чітко заявляє про свій намір написати докладно й абсолютно одверто, як труд цілого фактичного життя, з великими екскурсами в біографію, у дитинство, у родину, у природу, пригадати всі чинники, які створювали й визначали смак, тонкість сприймання. Проте «Зачарована Десна» з'явилася лише в 1955 р., за рік до його смерті.

4. Теорія літератури (ЗНО)!

Кіноповість (грецьк. кінео — рухаю) — твір кіномистецтва, сюжет якого порівняно складний, базується на цілій низці подій і в якому досягається епічна широта охоплення зображуваної дійсності. Разом із тим у другій половині ХХ ст. набуло поширення інше значення цього терміна : наголос переноситься із слова «кіно» на слово «повість». Так, кіноповістю називають сценарій, зумисним чином перероблений для читання (при переробці вилучаються специфічні кінематографічні терміни, розширюються діалогічні сцени, уводяться ліричні відступи, граматичний теперішній час змінюється минулим тощо). Окрім того, кіноповістю називають повість, що створена із свідомою орієнтацією на певні кінематографічні прийоми оповіді (подрібнення дії на короткі епізоди, лаконічність діалогу та авторських пояснень, монтажний характер епізодів тощо).

5. Виконайте літературний диктант

1. Що найбільше любила робити мати Сашка?
2. За старою повіткою росли великі кущі, і діти туди рідко залазили, бо боялися... Кого?
3. Де любив спати дід?
4. На кого був схожий дід?
5. Батько був схожим на ...
6. Як звали діда?
7. Чим пахнув дід?
8. Що читав дід в неділю?
9. За кого вважала мати діда?
10. Хто розмовляв з кіньми, телятами, травами, зі старою грушею та дубом?
11. Яку рибу дід вважав за найкращу?
12. Що більше за все любив дід?

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

tanita.yar2018@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.